S 1419

ہو الکافی

چہاردہ مصرع

بحر طویل

من تصنیف فاضل کشمیر منشی بہوانی داس عرف کاچرو

بار دویم

سنہ ۱۸۹۹ء

در مطبع راوی بے نظیر لاہور بہ اہتمام
پنڈت ہرگوپال صاحب
منیجر
طبع شد

تعداد جلد ۵۰۰

اکہٹے لینے والیکو — فی ۱—

ڈمی کاغذ فی ۲—

اخبار راوی لاہور

ہفتہ وار نہایت عمدہ اہتمام اور حسن انتظام سے چھپکر تمام امرا و اعزا رہنمایان عظما اور قریباً جملہ دیسی ریاستہائے ہند و پنجاب مین خصوصاً پانچ سال سے روز افزون ترقی اور نامور یکے ساتھہ تمام اشاعت پاتا ہی مضامین علمی - پولیٹکل - سوسیل دینی و سوانح عمریان وقتاً فوقتاً قصاوین نامور اسخاص و تازہ تبازہ و معتبر خبرین آیین درج ہولی ہین - پنجاب کے تمام اخبارون مین ایک باوقعت آزاد اور پالسی کا اخبار ہے اور باعتبار قیمت سب سے قلیل القیمت و کثیر المنفعت ہے عوام سے للہ سالانہ پیشگی قیمت مقرر ہے ؛

مطبع راوی بینظیر لاہور - واینٹی راوی دی واقع

کشمیر عالی کدل مین ہر ایک طبع کی کتابین درسی - تاریخی - تفریحی - دینی - اور قوانین فروخت کے لئے موجود ہین جو صاحب چاہین دونون جگہ سے خرید سکتے ہین - گلدستہ کشمیر - (جو کشمیر کی تواریخ انگریزی طرز پر ہے) بقیمت ۲ - اور ہیمال ناگ ارجن (کشمیری افسانہ منظوم) ۲ - فی - ترجمع بندمنشی بھوانیداس ۰ - بحر طویل منشی بھوانیداس - فی ۱۰ کاغذ ڈبی ۲ دونون جگہہ مل سکتے ہین -

مطبع راوی بے نظیر لاہور

مین انگریزی فارسی اردو شاستری لیتھوگرافک بڑی عمدگی و صحت سے

عجلت کے ساتھہ چھپ سکتا ہے

جو صاحب چاہین اپنا کام

چھپوا لیجئے

هوالفیاض

حمد ذاتے کہ بیک نکتہ کن کرد بنا جملہ ترکیب سماوات و اراضی و ہمہ علوی و سفلی و ہم افلاکی و خاکی اگر از جواہر و عرض است و راز عنصر و اجرام دگر ہر چہ ہست و نیست ازین ہم مثل حواس و ہوس و عشق و عقول و نفس و روح و قوی نفس و خرد شعلہ ادراک و رموز حرکات و سکنات و زمن و انفس و آفاق و جہات و عدد و وزن مقادیر و مربع و مدور و ابعاد و موالید و ہیولی و صور و معنی و لفظ و سخن و ہیات و افعال و حروف و گہر و علت و اعراب و اگر فتح و ضم و کسر و گر مادے و گر فاعلی و صوری و غائی است ہمہ شکل ثلاثی و رباعی و خماسی چہ مجرد و چہ مرکب چہ زمان و چہ مکان آلت و تفضیل و اگر امر و گر نہی و اگر فاعل و مفعول چہ ماضی چہ مضارع من و عن ساکن و مسکون اگر واحد و گر جمع چہ معلوم و چہ مجہول اگر طاق و گر جفت ہمہ مادہ اضداد و موافق و مشبک و نقطہ و پرگار و خط و دایرہ و قطرہ رقوم و فلک و سیر و سکون ثابت و سیار و مربع و درجات و اثر جہت و آثار سعادت چہ ہبوط و چہ صعود و نظر سعد و نحوست چہ وبال و چہ شرف میل و قران ناظر و منظور چہ تثلیث چہ تربیع ہمہ طرح مقولات بتفریق زبانہاد وجود و عدم و ظلمت و نور و ازل و ہم ابد لیل و نہار و سحر و شام چہ آغاز و چہ انجام اگر غیب و شہود است و مجاز است و حقیقت اگر امس است و اگر غد و عشی آمد و اشراق چہ ماضی و چہ مستقبل و حال و چہ بہار و چہ خزان موسم پیری و جوانی و دگر صیف و شتارا۔

مصرع دویم داورا داور سا عاجز و مظلوم نوازا صمدا پادشہا والی کونین
توئی بانی دارین توئی عالم اسرار توئی کاشف استار توئی قابل توبات توئی
سامع اصوات توئی دافع بلیات توئی راحم مرحوم توئی فارج مہموم توئی ناصر مغلوب
توئی ساتر معیوب توئی ملجاء مطرود توئی حاکم بخشندہ توئی عذر پذیرندہ توئی خالق
رزاق توئی معنی میثاق توئی درہمہ موجود توئی برہمہ معبود توئی ای زہمہ پاک و
مبرا و منزہ کہ بود ذات و صفات تو برون از حد مقیاس قیاس وخرد و وہم و
زادراک یقین است چسان میرسد ادراک بکنہ صفت ذات حکیمی کہ شد ادراک
از و خلق و شدہ خلق از و صاحب ادراک خدایا تو ہمانی کہ کسی جز تو نداند کہ چسانی و
چسانست حق معرفت وحق عبادات تو در عذر بود جوہر اول زادا لیش نکند ورد
بجز نکتہ لا احصی ولاحول کسی از ملک و آدم وجن و نبی و عارف و صوفی و ولی
فلسفہ حکما کہ تو بیچون و چگونی و زادراک برونی چکند نقش ز کیفیت نقاش بیان
خلق ز خالق چہ دہد شرح ز مصنوع روایت چہ شود شان نزول صفت صنعت صانع
الہ الہ چہ جلال است کہ لال است درین بحث زبان ہمہ املاک مقرب نتوان دم زدن الجی
بجز از عجز خدایا بری از خوف و رجا برتری از مجد و علا میرسدت عز و غنا میزدت حمد و
ثنای شہ اقلیم لقا عفو کن جرم و خطا رہ بنود پادشہا در حرم قدرت تو چون چیرا
مصرع سویم قادرا ذکر تو کویم کہ تو پاکی و خدائی تو کریمی تو رحیمی تو حکیمی تو حلیمی
تو علیمی تو قدیمی تو عظیمی تو مقیمی تو خبیری تو بصیری تو کبیری تو قدیری تو جلیلی
تو وکیلی تو دلیلی تو کفیلی تو بسیطی تو محیطی تو سمیعی تو شفیعی تو رفیعی تو منیعی تو مبدی
تو رشیدی تو شہیدی تو جلیلی تو طبیبی تو رقیبی تو قریبی تو منیبی تو حسیبی تو مجیبی تو حمیدی
تو شدیدی تو مجیدی کہ تواند کہ باحصاء صفات تو زبان غیر نعوذ ای شہ اقلیم بقا باز کشاید
کہ کند حمد و سپاس تو بنوعی کہ سزاوار تو می بود ادا لیک زبانرا بحق نعمت و بخشایش
و احسان سخن فرض بود شرح ثنای تو بقدری کہ تواند ملکا ورنہ چہ امکان کہ چو من
مور ضعیفے کند از چاہ مساحت بفلک باز چہ حرفست کہ میگویم و گفتم نرسد دعوی ایں حرف

هم انجا ❊ همه عذر است که گفتم تو بخشا بکرم عذر مرا ❊ از تو چه پوشیده توان داشت
که دانائی و بینائی و ستاری و غفاری و فتاحی و جباری و قهاری و قیومی و
جان بخشی جهانی همه را رزق رسانی تو دهی و توستانی تو به بندی تو کشائی سحر
از شب تو نمائی تو برارنده حاجات فقیر و غنی و اضعف و اقوی و کس و ناکس و
مسکین و غریبی تو کنی مشکل ما حل تو کنی انجا کم اعدل تو ئی آن داور اکمل که بحکم
تو ابابیل کشد پیل دمان پشه ناچیز خورد مغز سر نمرود ❊ ز لطف تو اگر نار و گر
خار بود گل شود و باز شود یار کبوتر ❊ تو دهی گل بچمن بوئی بگل لعل بکان رنگ
بلعل و بصدف گوهر پاک و بگهر آب و بسرز خوشه انگور و بانگور مل و نشا بمل نور بخورشید
و قمر سیر و سکون ارض و سمارا ❊

مصرع چهارم چکنم چاره ندارم که کند چاره کارم ز که جویم بکه گویم که چها کرد بمن ❊
چرخ دغا باز دغلون ساز و ستم کیش و بد اندیش و جفا کار و دل آزار و دنی پرور
و ستمگر کش و ظالم و سفاک و شموس و حسد آئین و کج آهنگ و بجان دوست
نادان و بدل دشمن دانا حسود و عدو و خوار کن و خصم عزیزان خرد پرور و اهل
هنر و مردم ممتاز ❊ غلط بین و دغل جوی و دنات طلب و سفله نواز و سفی و کودن
و تاراجی و غارتگر و بی همت و انصاف سیه دست و دل و شعبده پرداز و مزور
صفت و فتنه پسند ❊ آه چه بد و ضع شریریست که گر حلقه شود محور و چون تیر شود قوس
قزح راست نه ایستد زکجیها و بکام دل عشاق نگردد و کند از غرب اگر مهر جهانتاب
طلوع و قمر از داغ پلنگ آید و قطبین برآیند بیاری کی از کین نخدد در ره پروانه دلی
شمع و چراغی ز فراغی نرساند بلب تشنه اگر سیل برد جمله جهان قطره آبی ندهد
لب نانی ز پس مدت ماهی چو مه نو بکسی تا که بسیلخش نرساند ❊ نکند جام کسی پر ز می
عیش و طرب صبح صفت تا که بخونش نه نشاند ❊ شکند شیشه دلهای ز لیخا صفتان
آه بسندان ❊ و چو یوسف چقدر صاحب تعظیم نشاند است بزندان ❊ چه جفا پیشه و
بیداد گر و فتنه گزین است که کارش همه کین است نپوشاند تنی را که گریبان ندرد

است ننوشاند بے راکہ حلا ہل نہ چشید است کہ دیدہ است از و مہر گذشتند ہمہ
داد کنان نعرہ و فریاد زنان با دل پر داغ ز دستش چہ کی و قیصر و خاقان و چہ
فغفور و جم و جمانہ گدا و شہ و سلطان و ملک اینچہ بیان است کہ گر چرخ سکون گیرد
و گر ارض کند سیر مبدل نشود خاصیت و طینت اشیا ممکن از دور زمان شکوہ چہ خوش
گفت درین باب عزیزے کہ ازین چرخ جفا جو مطلب بوی وفا را

مصرع ترجمہ - دوستان شمہ از درد دل خستہ و رنجور و حزین من گزشتہ

صد پارہ جگر عاجز و مظلوم بغربت شدہ پامال الم جاہل و بیحرفت از شعبدہ بازی
دوران و دنیا موختہ جلم حیل و رزق و کیود و فن و تکذیب و خلاف و غلط و مکر و دغا
سوختہ از حمق و داغ و نفس خویش بتحصیل فنونی کہ درینوقت شود مرد ازان نادم و
معیوب بے صدق و صفا مہر و وفا حلم و حیا ترس خدا راستی و پاس حق نان و نمک
علم و خرد و فضل و ہنر دانش و دانائی و تدبیر و رسائی ہمہ عیب است نزدیک عزیزان
زمان آہ نخواندہ سبق کینہ دری فتنہ گری حقد و دغل دوستی و دشمنی خصمی و خواہی
و بی باکی و چالاکی و جراری و طراری و عیاری و تلبیس شعاری و لمع صفتی قلب
سرشتی و زبانی و دورویی و غرضمندی و تا بوطلبی ترک حفاظ حق نعمت شدن
از جام می حرص و ہوا بیہش و لایعقل و جاہل نزدن فال در اندیشہ دور از اثر
قرب جہالت و شکستن سر پیمان کمر توبہ بسنگ ستم سنگدلی فرق نکردن ز حلال
آنچہ حرام است بر ملت و ہر مذہب و ہر کیش ہر و میش و نجو گرگ و یکف گندم و
در کیسہ جو و بینش و بینائی و انصاف و حیا خوب فراموش نمودن ذکر م گوش نمایید
کزین پیش زمانے بتقاضای نصیب ازلی زانکہ درین پشتہ غم توشہ بردم نبود
ہیچ گریزے ز تلاش و طلب وجہ معیشت چہ وضیع و چہ شریف و چہ مقیم و چہ مسافر
ہمہ را فرض عظیم است لبعی طلب رزق و دیدن بمن افتاد سفر کار بعمر اہی نخستی
کہ اگر نعل کمیت قلم راقم توصیف صفاتش شود از قطرہ زنی سودہ درین بادیہ
ہرگز نبرد راہ بمطلب ہوس ختم سخن مختصر اینست کہ گردید توان جانب ایجاز

باحصار و شمار عفتش زانکه ز تعریف مبرّا و ز توصیف معرّا است چه دم میزند انجا کسی از
مردم واصف که کند جوهر اوّل که تشخیص مزاجش سر کلاه ادراک و شعور و خرد و
ربط سخن گم بجز این حرف که لاثانی و لامثل و غریب است و عجیب هست ز اصناف
بنی آدم و ز انواع بنی جان نتوان گفت فضارا

مصرع ششم - جذا صاحب دم و گبر خفی پیشه بینی که ز اقلیم عدم تاکه
بدولت ببوی ملک وجود همه تعریف قدم زده شده همدم بدم اول صبح ز شرف
تیغ زبان دو دم از دمکشی خیل ندیم و ندم صاحب تدبیر و هوا گیر و دبیر و نکو اندیشه
خوش فکر و گروه خادم چابک و چالاک و حریف و تنرک و زیرک و هشیار و خبردار
و نظر باز و همه معتبر از کسب و هنر معتقد از جوهر شان جمله جهان خاصه بینی که کسی
را بجز از خویش خردمند نداند چکند وصف کسی از صفت و حرفت آن ژرف نگاهان
که از آنها کسی ار حرف زند شاخ شغال است فلانجا کند آمین دگری دسته کند از
گل تصدیق بنوباده نماید دل آقا خوش و گوید اگر از بیضه بطپیل دمان زاد کسی یار و
رفیقانش باحسنت بگیرند و دهد صاحب مجلس صلهٔ اش اسپ و کند میل سر انجام
سواری و عمارلیش ز غنقا کسی ار نقل کند دام بکف پیش شتابد کس دیگر قفس آماده
کند صاحب ادراک بینش شتر از خر دل و ز اسپند اگر اسپ بگویند که رویید ز زمین
کاوش اندیشهٔ آقا کند ار حدّت طبع و خرد آهنگ سواری بزمین هوس از شوق کشد
رخت دمی در حرم خانهٔ زین گاه بجلوتکدهٔ منزل محمل شتابد بفن و فهم و فراست همه
استاد و نبیب از همه استاد ز انجمله یکی رفت بفرمایش آقا پی کاری نفسی دیر شد
آقاش متعرض شد و پرسید بگو باعث اهمال چه شد گفت سخن پرور دیرینه ز خدمت
چو مرخص شدم از راه شنیدم که بانروی لب دجلهٔ عمان شده واگلشن خوبان هوس
سیر و تماشا بدلم ریشه دوانید بایلغار گذر کردم و فی الفور رسیدم گل و ریحان عجب دیدم
و چیدم قدری بهر نثار تو برجست چو زدم گام هوا تیره شد آورد چنان ابر حریقی که
نشان داد ز تسخین رگ ناری مخدوم ببارید بسی آتش سوزنده شدم عاجز و ناچار

کشیدم زنغل پارچۂ کاغذ باریک یکی دلوترا شتیدم وبستم کہ ہمت خود چیست و
بچرخ از رسن فکر رسا دلو گمان خشک نمودم دل دریا چو دل دوست تواند آخر
از دانۂ بارت دران مزرعہ تخمی شدہ چون بخت تو سبز و نہالی چو خیال تو بیک چشم
زدن سر زد و بالید و شدہ سایہ دراز سدرہ ہم افزون نطلش رخت کشیدم نشستم
دیگی رستم از آسیب بلای شہر بارش و آن ابر چو استاد دران گشتم و در
خدمت مخدوم رسیدم سبب دیر ہمین است گرفت از کفش آقا گل و گفتش کہ ادب
شو چقدر کار و مسافت چقدر بود روانیست شدن شام و عشا آمدن ای مرد بنگ آدم مار

مصرع ہفتم - مرحبا چابک و چالاکتر آنخادم دیگر کہ فرون داشت فضلت ز
رفیقان خود از علم خیانت بمنیب آمد و گفتا کہ سبارک بہمہ خادم و مخدوم فلک بار
شد و طالع مسعود مدد گار دران شو کہ بود مکث و توقف ز علامات وبال اثر رجعت
تحسین کنون در گذر است اختر امید و لبطالع شدہ ناظر سعادت مہ و برجیس
چو بشنید جہاندیدہ نیب این سخن از راوی صادق شدہ مستفسر حالات و بپرسید
از و باعث اینمژدہ چہ باشد بادب بوسہ زمین زد سخن آغاز نمود آن بہر طاق
کہ دیروز چو مخدوم عطا کرد بمن یک لکہ و پنجاہ من غلہ بمزد حق خدمت ز فلان دہ
کہ بود فاصلہ اش تا بدر خانۂ من چار صد و سی و سہ فرسنگ شنیدم کہ دران سمت
خرو بار بری نیست کہ بر داشتہ آرم غلہ در خانۂ رسانم دلم از فکر پریشان شد و گفتم
چکنم گر بریم ہمرہ خود چند قطار شتر و گلۂ اسپ و خر و قاطر نکند بار کفایت نظر افتاد
درین فکر مرا سوے خر و سی کہ بہنگام زفاف پدرم بود تہ بار سواری بہمہ قوم و عشایر
من و بابا و عمر و سش بخر و س آمدم و لغزہ زدم خیل و خدم را کہ برایند باوج کتل پشت
خر و س از رہ تدبیر صلاحی بنود بہتر ازین ازلی بر داشتن غلہ شد آراستہ
زین و بنہ و تو برہ و تنگ بر آنمرغ سواری و فتادم برہ القصہ رسیدم بمکانے
کہ غرض بود رسیدن بنہ و بار کشادم غلہ بر داشتم و بار نمودم ہمگی پشت خر و س
آمدم از شوق تدمبوس و نعمت خود باز شتابان بطریقی کہ گذشتم بدر خانہ رسیدم

غله انداختم انبار نمودم بلب کنج مکانی که کمینش شده حمال ❊ بهرحال چو پرداخته شد پشت
خروس از جبل و پالان ❊ بنظر آمده مجروح شده پشت وی از بار گران ❊ جستم از انجا
پی مرحم سوی بازار ❊ ملاقی شدم از راه یکی زامل فراست ❊ سبب عجلت و تعجیل
بپرسید زمن آنچه عیان بود بیان کردم و گفتم چکنم چاره اینکار ❊ بفرمود یکی جوز
سبک مغز بسوزان و بسا پز سر ریش خر خویش که تا خشک شود زخم وی اندیشه
ندارد ❊ چو شنیدم سخن مرد خردمند سوی خانه روان گشتم و گردم عمل گفته او بختم
از مرهم سائیده بزخمش قدری ❊ شب همه شب جان و دل از خوف طپان بود
که آیا چه شود ❊ صبح چو زد خنده چه بینم که دمیده است درختی عجب از جوزیه پشتش رده
ام و امن همت بکمر ❊ مرغ صفت بر سر آن نخل پریدم ❊ چو رسیدم سر ساختش منظر آمد
میدان وسعی که کرانش ز نظر بود نهان ❊ هوش و هوس باختم از حیرت آن دشت ❊
ز وحشت دلم آمد بطپیدن ❊ شدم از خویش و زدم نعره سبحان خدارا ❊

مصرع هشتم - قدر دانا چو بخود آمده باز از ان حیرت و وحشت قدری پیش
دویدم سر فالیزه دا بوغه افتاد گذارم ❊ ز بس از تابش خورشید دران دشت هوا
همنفس آزرده و تعبان دمان بود ❊ و ز خاکش اثر سبزه بر نگ سر گل سوخته ❊ و ز بیشش
از احراق بر شته بفلک خوشه پروین ❊ ز عطش ریخته پر مرغ نفس از قفس سینه
باهنگ پریدن ❊ شده ام غرق بفکر طلب آب نیامد بجز از آینه زانوی خویشم بنظر ❊
در دلم آمد که ازان تیر نه زار خوشتر و دلچسپ یکی را ببرم کارد کشیدم ببریدم بهوش قاش
نمودم چه ببینم که عجب شهر عظیمی است دران ❊ بهر تماشا زره قاش درون رفتم و انجا
کنان بر سر بازار رسیدم ❊ چکنم وصف ازان شهر که چون وضع زمان بوقلمونست ❊
همه مرد و زنش یکسر و صد فتنه و سواد و دورو و دو زبان ❊ طرح محلات و عمارات
چه خوش ❊ بام یکی و دو دهوا مردم بازار همه صاحب انصاف فروشنده جو ❊ لیک نمانده
گندم ❊ چقدر شرح توان داد ز رسم خوش و آئین انا لیش ❊ بهر کیف زدم بیشتر ک
گام ❊ رسیدم سر قومی که بیک صفحه نشستند همه برده فروسر بگریبان ❊ ز یکی مرد رهے

حالت آنقوم پرسیدم و گفتم که چه شد واقع و اینقوم کیانند گفتا نشنیدی که بتقدیر
خدا والی این شهر قضا کرد و نماند است زنسلش خلفی اغبر و رو سیاه الی همه یکجا
شده جهند پی تعزیه دارند سگالش بهم از مصلحت والی دیگر چو شنیدم سخنش
گفتمش ای ساده مگر قحط رجالست برآشفت و بمن گفت که آسان نبود والی این
شهر شدن رسم قدیم است که والی بود از مردم این شهر بچندین صفت افضل و دربان
دو دو رخان و دو دل و یکسر و چندین هوس و بیگمر و زهره اگر والی و حاکم نبود کار
سرانجام نگیرد شدم از پاسخ او شاد دزدم بانگ بر دو سیاه الی که نباشید در اندیشه
چنین والی این شهر خدا ساخته موجود گفتند کجاست بگفتم که منبی است مرا معتبر و
فاضل و موصوف ترا زوالی ماضی سخنم گوش و غم رفته فراموش نمودند و رضا داده
گرفتند زمن دعده تکلیف قدم رنجه سامی و نشستند همه چشم بره گوش برآوازتو منتظر
وقت بتوفیق الهی که خداوند کرم را همه این وصف و صفت شیوه ادناست ز افضل و
هنر خویش توقف مکن و زود روان شو که فلک سفله نواز است مبارک چو شنید
این سخن از خیر طلب لوکر دیرینه منیب خیر و آثار بشاباش و بانعام گشاده است زبان
و در گنجینه بفرمود که زین کرده بیارید برون باد صبا را

مصرع نهم - صاحبا جان و دل بنده نثار کرم و قدرت داد ار کریمی که باین بوقلمونی
و بدین بوالعجبی خلق نمود است جهان را و چه عجب است درین خلقت یک ماده و یک
صورت و یک فاعل و جاعل همه را ساخته از لطف بیکصورت و یک شکل ولی کرده
ز اندازه احصار قیاس و حزد و وهم برون سیرت آنها چه خداوند رحیم است و چه غیور و غفور
بهست که از مکرمتش عیب هنر کرد و گر ماده بود نر شود و پیش درسا گرد و گر اندک و کوته
بود از خار بود گل شود آری چو شود لطف خدایار پدید دولت و اقبال زهی دولت و
اقبال چه اکسیر بدیعی است که گر قلب بود خالص و عیار شود دولتی از فیض نگاهش
بود شش خنثی اگر وصف نمایند حلیم است و گر الکن و کاهل بود و جاهل و بمحقل بگویند
چه شیرین سخن است و چقدر صاحب تمکین و وقار است اگر بیهده گو هرزه رود و مطرب

خشمی وحاسد بود اعمی وعیون باشد وگر لنگ وشل وبخس وادراک وتمیز وکر ومعذور و
سبک گوش بود شرح نمایند خلایق که عجب مردطراری وتلاشی وعجب صاحب عزم است
وعجب صاحب عزت نهند گوش به نیک وبد کس لیک نظر باز وحریف است چه
سنگین ومتین است که از جای نجنبد نکند دست درازی زدل ودیدهٔ پشیمان
وچه بی نفس وچه بحرص وطمع هست که گر نعمت شیرین بود تلخ وگر بی نمکست نمکین
هست مساوی بمذاقش چه عجب پخته مزاج است که هرگز نهند گوش بحرف کسی خام
طمع اینچه حریف است وفهیم است وخبیر است که هر لحظه نهد گوش بحرف وسخن
باد تو دهر کس وناکس چه توانگفت باین قدرت وتیزگی دوران زمان نیست
بجز عبرت از بیکار گه کون وفساد اهل خرد راز متاعی که بود داشتنی چیز دگر
فرض گر فتنش ولی انجا که بود صاحب گنجت وغنی صاحب حیل است وخدم وارث
جاه است وحشم مالک ملکست وغنم لایق طبلست وعلم قابل نوشش است ونعم شامل
نازاست ونغم مهبط فضل است وکرم والی مصرست وعجم کامل سیف است وقلم
صاحب فطرت عالی زعم وعصه ملالی دل ودستش پر وخالی بود نش یوم ولیالی
زستمهای توالی چه جنوبی چه شمالی بزبان مصرع حالی دل از پنجرح کلالی چه کنی
شکوه چه نالی همه را کرده سفالی چه ادانی چه اعالی ولی از قدرت والی شده تفریق
نصیب کم وبیش وخوش ومطبوع وکریهه وبد ونیک از که توان خواستن از دست قضا
داد ازین حیف وازین میل بهر جاکه روی هست همین رسم وهمین ارض وسما مردم
عاقل همه جادست وکمر بسته واستاده بجد متکری مردم جاهل گذر از شکوه دوران
بگو آمر دالفته چو رسانید خبر صاحب خود را که ازین بعد چه شد والم نهاد ند چسان صید همارا
مصرع دهم شده القصه چوان بختور از خانهٔ خود عازم آنشهر که در فوق شده ذکر
بفرمود همه کارکنان بستند وگوش بر آواز نشیند وبر آیند جلادت منشان بسته کمر
دشنه بدست وزره وجوشن ومغفر بر وتبر بمیان بعده وخنجر بر وانکنده سپر
یک بیک آیند بجولانگه آقای خرد ور گذرند از نظر ومد طلب خویشتن اکثر زده چون

جار نقیب خرد آهنگ فسونگر شده یکجا همه لشکر اول آمد بنظر شهر و لے شوخ و دلاور و دلدر
لشکر بکفش نیزه سوزن سخن آغاز نمود و بخداوندی ثنا گفت من آنچا کردگار قدیمم که بهنگام
هر بیت همه زخم گسل و پشت خداوند کرم دوخته ام گفت بلی هر تو ازین بعد هم امید
چنین است سنده را سپه و منظور درآمد بنظرگاه دگر حمله ورے بسته بصف جنگ
بسر جامه و دستار پیاهر کسم ابزار هنگام زدن آغاز نمود از خم رویین شکم خویش
دعا کرد با قا و سخن راند من آماده صباح کهن نوکر سرکار شریفم که هر لحظه بنهم رنگ
دگر وضع مزاج تو و خدام ترا گفت یقین است شناسش امر که راضی بخنیم هر خاکار من و
خدمت خود رنگ نوی آر که وقت است و مزاجم بهر گیر هر رنگے که هر رنگی نبود نسبت او
گفت دروغی کنمش یا غلطے یا حسدی یا دغلی یا غشی و کینی و نفرینی و مردودی
و ندمومی و شومی کنمش یا کجی و موذی و بدروی و بے شرم و حیائی و فریبی و
فسادی و بداندیشی و مکری و نمامی و دغائی و حرامی و کداطبعی و ممسک صفتی یا شری
و ظلمی و تاراجی و بختی کنمش غارتی و جاهلی و خرسی و بیدینی و بدمذهبی و ملحدی و
ارمنی و کوفی و حرلی کنمش گفت بگو بهتر ازین گفت که نحسی و لعینی کنمش گفت
مبارک چه بجا بود و لے هر همه این رنگ سزاوار من است آه اگر یک هم ازین رنگ
شود کم بدلم داغ بماند همه رنگ کنمش ساخت مرخص بهمن رنگ گر چست ترا زوے
زور معرض تصحیح درآمد با دب کرد سلامی و نشسته بدوزانو بکمر کیسه بکف استره
و آیینه و شانه چنان نیز زبان شد بدعای کرم نعمت آقا که زبانش ز سخن موی
برآورد بگفتا که من آماده حجام قدیمم که دلنعمتم آن زور چو بگرفت ز بیکار فلان
خیر منش ریش ترا شیده نهان ساخته ام در گور بنیل بشاباش شدش رخصت
و آمد دگر آن بچه خباز دعا کرد بمخدوم و بیان کرد من آنخادم دلسوز نمک پرور جانباز تو
هستم که تو میدانی و من وقتی ازاوقات که قوم سپه جوع و عطش تاخته بر مملکت
خاص وجود تو شده فوج حواس تو ز بیمت زده جز من که سپر دار شد از قرص جو
و گرده گندم بخداوند نعم گفت حق است اینکه تو گفتی شده او نیز مرخص بهمین وضع

گذشتند بسی شیر دلان از نظرش چابک و چالاک ❊ یکی گفت ازان کیک که آورد شیخون
بخداوند کرم ❊ غیر من استاده که شد ❊ دیگری از دور ندا کرد که در خنجر تیش آنکه نیرنگ
شد بتو ❊ جز بنده که بوده است یکی گفت قرا اول که شدت معرکه مورچه را ❊ دیگری آواز
برآورد مرا از لگد پشه هنوز است نشان زخم نمایان سر زخمار ❊ یکی گفت من آن رستم
وقتم که یکهشت دو پا بر شکنم ❊ دیگری از پیل تنی دعوی سرگین شکنی کرد بهرحال
ازینمقوام وقبیل آمده فوج عجبی جمع بنردیک وی آهنگ سفر کرد ❊ بگویند که در . .
کج خاسطع . . . گدارا ❊

مصرع یازدهم - عاقلان عمرد و بالیست درین کارگه شعبده پرداز بارباب خرد ❊
تا بیکی بچه آموختی و در دگری صرف نمودی ❊ چه توان کرد که فرصت کم و آموختنی
بیشتر ❊ مردم دانای خداترس بحکم ازلی اکثر اهل الخیر بلد ابله همه پر ساده ❊ و
عالم همه نیرنگ و طلسمات ❊ و دل عالمیان خالی از انصاف و پر اندیشه و افسون و فریب
و فن و تدویر و خیال و حسد و بغض و عداوت ❊ چقدر حفظ مراتب شود از ساده دلان
مجتنب از صحبت اینقوم شدن خیل کمالست که هر سونگرے صاحب کار ندلیمان و
بخیلان و بداندیش و شیاطین صفت و احمق و ناجنس نیابی و نه بینی و بسی کم
بود اندک و نایاب چو اکسیر ❊ نکو آدم دانا و خردمند ❊ بهرحال بهقدور تلاشی کن و با مردم
دانا بنشین یا با صنمی لطیف و رعنا بنشین ❊ خوب بدان صحبت نااهل عذابیست بارباب
خرد گاهش جانست و گذارنده و مهلک مرض روح و روان و دل و برهمزن دین
قاطع ایمان ❊ نکند مرد خردمند همسایگی مردم ناجنس قبول ❊ ار بارم جای و هند سنگ ❊
نکنی بار خدا یا کسی از دشمن و بدخواه هم از شامت ایام گرفتار بلاے سیه صحبت
این تیره دلان ❊ آه بهر رنج و عذابی که سزاوار بود ❊ مرد گنهکار عقوبت کن و لیکن بست
بدوزخ ❊ ولی از صحبت جاهل برهان ❊ وای بر انکسکه سپارد فلک فتنه گر و طالع برگشته
زنا فهمی و بیدانشی خویش ❊ و بنادانی اقوال عزیزان غرضمند بچنگال جفا پیشه و
نا ترس خدا ابله و مجهول و لئیمی ❊ که دو صد خرس دد و دیو و جن و گاو

وخبر داشتہ وتسلیم بہم کوفتہ وسنجیدہ کردند خمیرش ✤ لله الحمد الی الحال ز آسیب
از نقم خلیقی کہ باندیشہ وتدبیر بکف مرگ مفاجات دلبر قہر وقضا ئیست
معلق ✤ بحبس درای دہشش وعقل وکم وبیش خود ورسم حق اندیش خود
وملت وآئین ویقین تاتم وزندہ ✤ بہر کیف چو ہمراہی این شخص شتم شدہ بستم
کہ بہمت خود چیست بند متگر لیشن ✤ شرط ادای حق نعمت ہمہ تقدیم رسانیدم جان
باختم وحرفہ نکردم زسر خویش بکار ✤ دلی از طینت خود او بخیال عجبی من
بخیال عجبی ساختن افراختن ✤ ودوختن اندوختن افروختن ✤ وبستن وپیوند
نمودن زمن ✤ وسوختن انداختن وخاک زدن ریختن افشردن وبشکستن و
وانگیختن ازدی چنین الغصہ باضداد ردی ✤ بلک علی الرغم ✤ سر انجام مہمات خود ✤
وجلب منافع زمہمات ✤ بصد دست بدست دگری مرحلہ پیمای حسد بود بجدی کہ
بصد سعی وہوس کشتی خود غرق نمودہ است ✤ ازانجا شدہ معلوم کہ این شخص سوم
ہست لہذا شوم سہ کودن کہ بہ تفصیل فن وسیرت خود بحث نمودند ہمہ یکسر و
سموع کسان گشت ومثل ماند ✤ زدہ رائم این بحر طویل از پی تنبیہ دل خویش رقم
لخت جگر پارہ ازان نجل وسخارا ✤

مصرع دوازدہم یاد معلوم کسان خالق رزاق پذیرندہ عذرات وخطا
سائر عیوب ✤ بندگے دسخا دکرم جود مسلم بجز از ذات خدا نیست کسی را کہ حکیمی است
کہ ہر رشحہ نوک قلم قدرت او ریختہ از حکمت محض است اگر مختلف الوضع نمیکرد سرشت
بشر خلقت آدم ✤ نشدی فرق میان غش وخالص شکر وزہر بد ونیک وکج وراست
کہ میکرد تمیز گہر دسنگ حق باطل نادان وخرد مند ✤ بجز مند نبود قیمت وقدر ہمہ
اشیائے کل وجزو ✤ نمیریخت اگر ظلمت شب سرمہ تحقیق بچشم اولوالابصار ✤ نمیداد
چنین جلوہ افروختہ بر منظر تحسین چنین گلبدن ✤ روز بہر حال خدا او احد او قسام
خلایق بجہان بیشتر وخاصہ دو قسم اند ✤ یکی شاہد مقبول دوم بارد مذموم ✤ ہر قسم
تفاوت بسہ قسم است ز قسمین ✤ اولا از قسم تحسین گہر مردم جواد وکریم است وسخی

ثالث و ثانی بشنو آخر از قسم دوم ذات لئیم است و بخیل اهل و ممسک بیان مختصر
از قسم دوم بود سه تن را هم از دعوی تفضل و صفت بخت ازان جمله یکی نیز زبان
شد به بیان صفت خویش بگفتا که من آنم نتوانم که شوم راضی نقصان خود و
منفعت غیر بخرج زر و صرف سخن و رنج کف پا دو کمین خواست که این شیوه کمین
نبوده و صف صفت ماست در آن کار که اندیشهٔ نقصان و ضرر است کسی انگمند میل
بجا جز صفتی هست که گر میل کند دیگری از دست و زبان در پی نفع دگری من
نتوانم که بهینم زنم از حسرت و افسوس بسر سنگ و برو دست بگوازمن و تو افضل
و مقبول که باشد سوم از غصه بر آشفت و بر آمد هم از گفت و شنود رفقا گفت منازید
باین وصف که مادون کمینه صفت من و بود و عار من است این صفت سهل
رفیقان شده نادم بقصور خود و گشتند بشرح صفتش ملتمس و فخر نمود ند بدان ذات
وی و بر لبش انگشت زدند از سر تصدیق شد آن سحر بیان نغمه سرای صفت خویش
بدینگونه که از غیرت نقصان خود البته توان سوختن و حسرت احسان کسی در حق
احوال کسی نیز توان خورد و ازین شیوه فضیلت نشود حاصل مردم منم آن غیرتی
و حاسد و رشکین که کسی در حق من گر کند احسان و اگر سعی کند از پی نفع من و در خیر
من اندیشد و کوشد که مرا سبز کند بلکه نهالم کند و آب دهد زآتش سوزنده بر آرد چو گل
از لطف دهد جا بسرم خار بچشمم شکند آه بر آید ز دلم تلخ شود زندگیم ریش کند مغیش زنم
بر جگر خویش و بتابم بنشینم نتوانم که بهینم که کسی قدرت توفیق مددگاری من داشته باشد
کنم از حسرت احسان وی افسوس شوم دشمن جانیش بصد درد عوض گیر شود آه بدردم
کند آن کس که دوا را

مصرع سیزدهم یارب از لطف و عطا مرحمت و فضل و کرم بخشش و جودی که نمودی
بخلیل آتش سوزنده گلستان و رها ساختنی از بند ملامت سه کنعان و کشیدی
بیرون از چاه سیه یوسف گل پیرهن و باز جوان ساختی از مرحمت عام زلیخای
زمان را فرستادی از اکرام زخوان کرم نعمت من هیچ ندیدی ای منعم برحق من

وسلوا زپی موسی و قومش تو نہادے بسر مریم گیتی گل عیسی و فرعونی سحر از عطیہ شبہا
و مقرواد ے از آسیب کسوف غم و آشوب خسوف ای چمن آرای سموات بگلہای
شہب شمس و قمر را و دختان خزان دیدہ و افسردہ و دلسوختہ را روح دمادے
تو بقالب بہ نسیم سحر فصل بہاران و قبائے ورق سبز و کلاہ گل حمرے بہ بر و تارک
آنہا ردائے نشو و نما بخش گلستان جہان دانہ زندان تہ خاک بر آوردے و از حبس عدن
لعل و در از بند صدف باز رہاندے و کشادے گرہ از خاطر ہر غنچہ و شرع از قفس بیضہ تو
آز اونمائی و خلاصے دہی از محبس زہدان بچہ مارا

مصرع چہار دہم - چہ شود گر بمن عاجز و بیچارہ و دل پارہ و آوارہ و افگار و جگر
سوختہ رنجور و غریب و ز وطن دور پریشان و ز خود رفتہ و بیتاب و توان بیکس
دلی زور و زر و زارہ گرفتار غم و درد بیگانہ دیارے و اسیر غم و تشویش ز دست
عمل خویش بجان آمدہ در قید فرنگی کہ بجز لطف تو امید خلاصی ست کم اینجا ز غل و بند
رہانے و رسائے بوطن پیش عزیزان سخن سنج و گہر گنج و دل آدینہ و طرب خیز و
سخن پرور و دانا و کشاے گرہ از کار و زشرق کرم و فضل و دہانے سحر دولت پندار
و کنی بار دراز لطف نہال عمل و شاخ امیدم دے از مصطبہ معرفت ذات و صفات
صمدے ساغر سرشار و بوحدت کنیم شاد و فروزے بجریم دل من شمع یقینی کہ
برم راہ بعرفان و نماند اثری از ہوسے و ز جبینی تاج قناعت بسرم ملک توکل بتولم
دہے و خم نکنی قامت چون سرو من از بار غم منت احسان کسی شاکرم از نعمت
خود دارے و آری برون از خاطر من ہر چہ بغیر از تو بود عیب من از لطف ببوشے
و ببخشی و بپذیرے و گیرے قلم عفو و عطا در کف و منسوخ کنے نامہ تقصیر و خطارا

نوٹ - کوئی صاحب کتاب ہذا کو بلا اجازت چھاپنے کا
مجاز نہوگا - ورنہ ہرجہ کا
ذمہ وار ہوگا